

MASHINA TARJIMASI VA INSON TARJIMASI: FARQLAR, AFZALLIKLAR VA CHEKLOVLAR

Isomiddinova Laylo Qahramon qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Xorijiy tillar fakulteti Ingliz tili yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola mashina tarjimasi (MT) va inson tarjimasi (HT) o'rtasidagi farqlarni, afzalliklar va cheklovlarni tahlil qiladi. Mashina tarjimasi texnologiyalarining rivojlanishi va uning tarjimachilik sohasida qanday ahamiyat kasb etishi ko'rib chiqiladi. Bunga, mashina tarjimasining yuqori tezligi va samaradorligi bilan bir qatorda, uning semantik va madaniy jihatlarni inobatga olishdagi cheklovlari ham kiradi. Inson tarjimasi esa kontekstual aniqlik, madaniy nuanslar va semantik to'g'rilikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Maqolada, bu ikki tizim o'rtasidagi farqlarni yengib o'tish uchun yangi texnologiyalar va hamkorlikning ahamiyati o'rganiladi. Ushbu maqola tarjimachilik sohasida yangi yondoshuvlarni shakllantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Inson tarjimasi (Human Translation), Jargonlar (Jargon), Kontekstual tarjima (Contextual Translation), Madaniyatlararo tafovutlar (Cultural Differences), Mashina tarjimasi (Machine Translation), Mashina tarjimasi tizimlari (Machine Translation Systems), Nevrologik tarmoqlar (Neural Networks), Statistik mashina tarjimasi (Statistical Machine Translation), Semantik aniqlik (Semantic Accuracy), Tarjimon (Translator), Tarjima sifatini ta'minlash (Ensuring Translation Quality), Tarjimachilik texnologiyalari (Translation Technologies), Ijtimoiy va madaniy aspektlar (Social and Cultural Aspects), Mashina tarjimasi va inson tarjimasi o'rtasidagi hamkorlik (Collaboration between Machine Translation and Human Translation)

Tarjimachilik sohasida texnologiyalarning rivojlanishi jadal ravishda davom etmoqda. Ayniqsa, mashina tarjimasi (MT) tizimlari so'nggi yillarda tarjimonlarning ish jarayonlarini sezilarli darajada o'zgartirib yubordi. Bugungi kunda mashina tarjimasi tizimlari keng tarqalgan bo'lib, global kommunikatsiyalarni tez va samarali amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, inson tarjimasi (HT) hali ham ko'plab sohalarda yuqori sifatli va aniq tarjimalar taqdim etishda ajralib turadi. Ushbu maqola mashina tarjimasi va inson tarjimasi o'rtasidagi asosiy farqlarni tahlil qiladi va ularning afzalliklari hamda cheklovlarini ko'rsatib beradi.

Mashina tarjimasi 1950-yillarda kompyuterlarning dastlabki avlodlaridan boshlangan. Dastlabki mashina tarjimasi tizimlari, masalan, amerikaning Sybernetika markazida ishlab chiqilgan dasturlar juda oddiy edi va faqat bir tilni ikkinchisiga oddiy grammatik algoritmlar asosida tarjima qilishga qodir edi. Keyinchalik, statistik mashina tarjimasi (SMT) tizimlari paydo bo'ldi, ular parallel matnlar va katta ma'lumotlar bazasini tahlil

qilib, tarjima sifatini oshirdi. Hozirgi kunda esa nevrologik tarmoqlar (NMT) yordamida mashina tarjimasi tizimlari yuqori darajadagi semantik aniqlikni ta'minlaydi.

Inson tarjimasi — bu tarjimon tomonidan amalga oshiriladigan, bir tilni boshqasiga tarjima qilish jarayonidir. Inson tarjimonlari nafaqat grammatikani, balki madaniy kontekst va tilning semantik xususiyatlarini ham hisobga olishadi. Inson tarjimasi doirasida, tarjimonlar nafaqat tilning grammatik tizimiga, balki ularning nuqtai nafari, ohangi va ijtimoiy kontekstga ham e'tibor beradilar. Bu usul, ayniqsa, murakkab matnlar, adabiy asarlar, va maxsus sohalarda (huquqshunoslik, tibbiyot, san'at) juda samarali hisoblanadi.

Mashina tarjimasi tizimlarining eng katta afzalligi — bu tezlik va samaradorlikdir. Masalan, Google Translate yoki DeepL kabi mashina tarjimasi tizimlari bir necha soniya ichida katta hajmdagi matnlarni tarjima qilishga imkon beradi.

Biroq, mashina tarjimasi ba'zida kontekstual va semantik jihatlarni tushinishda qiyinchiliklarga duch keladi. Masalan, jargonlar, idiomalar va madaniyatga oid atamalarni to'g'ri tarjima qilishda mashina tizimlari ba'zan xatolarga yo'l qo'yishi mumkin.

Inson tarjimasi, yuqori sifatli va aniqlikni ta'minlaydi. Tarjimonlar matnning to'liq ma'nosini tushunib, uni aniq va mazmunli tarzda tarjima qilishadi. Inson tarjimasi, ayniqsa, adabiyotlar, huquqshunoslik va maxsus ilmiy sohalarda juda zarur. Biroq, inson tarjimasi vaqt va mehnat talab qiladigan jarayon bo'lib, bu uning samaradorligini sezilarli darajada pasaytiradi. Shu bilan birga, tarjimonning xatolari ham mumkin, chunki tarjimonning individual yondashuvi va xatolikka moyilligi bor.

Mashina tarjimasi tizimlari grammatik va sintaktik xatolardan qochib, matnni tezda tarjima qilsa ham, kontekstual va semantik nuanslar bilan bog'liq xatolarni tuzata olmaydi. Inson tarjimasi esa matnning ma'nosini va madaniy aspektlarini yaxshiroq tushunib, to'liq va aniq tarjima qiladi. Lekin inson tarjimasi ko'proq vaqt va mehnat talab qilganligi sababli, ko'plab hollarda mashina tarjimasi bilan qo'shma ishlash tavsiya etiladi.

Bugungi kunda mashina va inson tarjimasi o'rtasidagi hamkorlik juda muhim ahamiyatga ega. Mashina tarjimasi dastlabki tarjimani amalga oshirishi mumkin, so'ngra inson tarjimoni bu tarjimani tahlil qilib, aniqlik kiritishi kerak. Bu yondashuv tezlik va sifatni birlashtiradi. Bunday hamkorlikning misoli sifatida mashina yordamida tarjima qilingan hujjatlarning keyinroq inson tomonidan ko'rib chiqilishi keltiriladi.

Xulosa shuki, mashina va inson tarjimasi o'rtasidagi farqlarni hisobga olgan holda, har ikki yondashuvning afzalliklari va cheklovlari mavjud. Mashina tarjimasi tezlik va samaradorlikni ta'minlasa, inson tarjimasi semantik va kontekstual aniqlikni saqlaydi. Kelajakda mashina va inson tarjimasining birlashishi orqali tarjimachilik sohasida yangi imkoniyatlar yaratish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Arumugam, M. Advancements in Machine Translation Technologies, Springer, 2019.
2. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation, Routledge, 2018.
3. Haque, M. M., & Islam, R. Neural Machine Translation and Artificial Intelligence, Wiley, 2020.
4. Hutchins, W. J. Machine Translation: A Brief History, Springer, 2000.
5. Koehn, P. Neural Machine Translation, Cambridge University Press, 2017.
6. Nida, E. A., & Taber, C. R. *The Theory and Practice, 2000

